

I kølvandet på Bowlbys banebrydende indsats som skaber af tilknytningsteori og Ainsworths *strange situation*-metode fulgte gennem årtier en flodbølge af empirisk forskning. Grundbegreberne 'sikker base', 'tryk/utryk' tilknytning, 'indre arbejdsmodel', 'sikkert baserum' og 'det udforskende rum' bruges stadig aktivt af denne forskning. Det gør også Ainsworths klassifikation af de fire tilknytningsmønstre. Derimod er Bowlbys antagelse om 'moderdeprivation' alvorligt kritiseret og modbevist. Dvs. hans såkaldte *hierarkiske opfattelse af moder-barn-tilknytningen*, altså med moderen som barnets første, eneste og ultimative tilknytningsfigur. Da de fleste af Ainsworths *strange situation*-episodes forældre bestod af mødre, kan man også rette en kritik mod dette.

I USA opstod der i 1970'erne den første bølge af far-spædbarn-forskning (se denne i Sommer, 1984). Michael Lamb fandt, at børn, som ikke var i laboratoriets kunstige "strange situation"-setting, men derimod i naturlige omgivelser, var lige så tæt knyttede til faderen som moderen (Lamb, 1975). Lamb viste i et andet studie, at kvaliteter som indføling og responsivitet er mere afgørende for tilknytningen end kvantiteten, dvs. den tid man er sammen med barnet. Dette blev undersøgt i familier med hjemmegående mødre og udearbejdende fædre. Det viste, at faderen også her fungerer som tilknytningsfigur

. s. 92

[...]

I takt med at udviklingen i familielivet har ændret sig, har de fleste børn to udearbejdende forældre. Vi kan derfor med forskningen i ryggen argumentere for, at spædbørn og tumlinge har et netværk af nære og velkendte tilknytningsfigurer. Det kaldes i fagsproget for *flerpersoner tilknytning*. Nogle er i familien, andre findes uden for familien. Dette gælder for børn, der fx er adopteret, i familiepleje eller i daginstitution (Howes & Spieker, 2016).

Tilknytningen til omsorgspersoner, som ikke er forældre til barnet er betinget af, hvornår de indtræder i barnets liv. Hvis en omsorgsperson, fx bedsteforældre, andre slægtninge, adoptivforældre eller plejeforældre allerede er til stede fra fødslen, kan tilknytning opstå på lignende måde som til forældre. Alle spædbørn og tumlinge, der møder alternative tilknytningspersoner, udvikler interne arbejdsmodeller, der omhandler hver tilknytningsperson og -relation. Nogle kan være trygge, andre desværre utrygge, hvorfor nogle børns tilknytningsliv kan være ret så uensartede. Men som nævnt tidligere, jo flere trygge tilknytninger gennem livet, desto bedre udvikling (Howes & Spieker, 2016). I spædbarns- og tumlingeperioden – og ikke mindst i tiden før den – er tilknytningsdannelsen central for menneskets udvikling.

4.5 | Udvikling i familie-daginstitution

Fra midt i 1960'erne har det været en historisk kendsgerning, at udvikling i den tidlige barndom ikke kun foregår i familien, da den store majoritet af danske børn tilbringer mange af deres vågne timer i daginstitution. Med andre ord påvirkes det lille barn af andre omsorgspersoner og udviklingsagenter end deres mor og far. Vi har i kapitel 3 set, at Bowlbys og psykoanalytikernes idé om en såkaldt monotropisk tilknytningsfase til kun mor ikke kendetegner nutidens børn. At barnet først binder sig nært sig til sin mor for derefter at knytte sig til fædre og andre voksne efter 3-årsalderen, er således en myte. Vi fik også tidligere viden om, at 1-årige evner at knytte sig nært og trygt til en 'håndfuld' sensitive, omsorgskompetente voksne. *Flerpersonel tilknytning* (eng. *multiple attachment*) er således realiteten og helt normalt forekommende i

s. 132

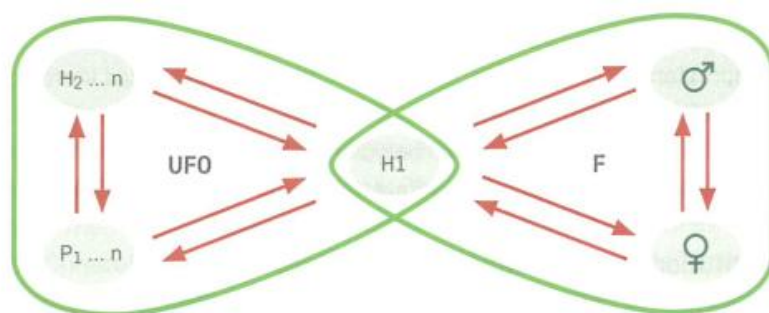
den tidlige barndom. Forskning viser endvidere, at jo flere trygge tilknytninger barnet har til andre mennesker, desto bedre udvikling (Howes & Spieker, 2016; Schrøder & Sommer, 2017).

Komplementærudvikling i familie-daginstitution

Selvom det er typisk at vokse op i 'dobbelte' udviklingskontekster, er forskningen i Danmark desværre stadig adskilt i hhv. familieforskning og daginstitutionsforskning. Men i den tidlige barndom er barnets aktuelle livsverden jo ikke i enten den ene udviklingskontekst eller i den anden. Det er *helheden*, dvs. familie-daginstitutionens *samlede påvirkning*, der udvikler. Endog nordisk småbørnsforskning – samt den nye internationale udviklingspsykologi – er stort set opdelt i et enten/eller (se analysen i Sommer, 2019). Dermed risikerer vi, at familieforskere overdriver deres resultater, da udviklingsforhold i daginstitutionen er helt udeladt – og omvendt. For at råde bod på dét er der skabt en såkaldt sommerfuglemodel af barnets *komplementærudvikling*¹⁸.

Figur 4.4 viser "Hero" – 'barnet-i-midten' – og dets udviklingsmæssige helhedskontekster: UFO-vingen og Familie-vingen, hvor de betydningsfulde centrale personrelationer findes. I forhold til tidligere generationer er der her tale om den tidlige barndoms stærkt udvidede sociale verden. I denne livsperiode er det nemlig helt normalt at være sammen med, interagere med og være i adskillige personrelationer. Foruden far og mor, tænk da på de mange forskellige voksne i daginstitutionen (og figuren indeholder ikke engang

Ordforklaring: monotropisme: **Mono-** = én, enkelt: **-trop** = retning, tendens, fokus.

Tegnforklaring:

→ = en social interaktionsproces
 H1 = "Hero": det enkelte barn, der observeres
 UFO-vingen = barnets udenomsfamilies opvækstbase

F-vingen = familiebasen
 H₂ ... n = de andre børn i UFO'en
 P₁ ... n = personalet i UFO'en
 ♂ = Heros far
 ♀ = Heros mor

s. 133

Figur 4.4. / Komplementærudvikling – sommerfuglemodel (Klitmøller & Sommer, 2018).

¹⁸ Komplementære (fr. complémentaire), udfyldende, fuldstændiggørende. Efter Den Danske Ordbog.

bedsteforældrene). Det håndterer de fleste 2-6-årige kognitivt problemfrit. De adskiller, dvs. skelner, alle fra hinanden. De ved, hvem de skal bruge til hvad. Dvs. de gør noget forskelligt med deres mange samspilspartnere – leger fx med kammeraterne, hygger sig med søskende, får hjælp af pædagogen etc. Pointen med begrebet komplementærudvikling er, at heros helhed af sociale relationer er afgørende for hans/hendes samlede udvikling; men at relationerne i familien og daginstitutionen ikke er identiske samt påvirker udviklingen forskelligt. Men hvad er så relativt mest betydningsfuldt? Familien? Daginstitutionen? Eller er de to udviklingsrum lige 'stærke' i deres påvirkning? Disse spørgsmål kan nu besvares med videnskabelig evidens i ryggen: Familiens tyngde som udviklingsmotor er stærkest. Familien er på alle udviklingsparametre selv den bedste daginstitution overlegen. Det dokumenteres af den storstilede NICHD-langtidsundersøgelse, som gennem fem år fulgte småbørns kognitive, sociale og sproglige udvikling i både daginstitution og familie. Konklusionen lyder:

[...] effekten af daginstitutionskvalitet var kun halvt så stor som forældreeffekten ved to- og tre-årsalderen og kun en tredjedel ved fire- femårsalderen. (NICH., 2005: 100) (egen oversættelse)

Af denne forskning fremgår dette: 1) Far og mor betyder signifikant mere end daginstitutionens pædagoger og kammerater for barnets udvikling. 2) Familieeffekten stiger med barnets alder, og det gælder selv i kvalitetsdaginstitutioner. 3) For de børn, der ikke modtager den optimale udvikling hjemme, vil daginstitutioner af lav kvalitet (fx lave normeringer) forstærke dette sociale ulighedsproblem. 4) Derimod kan daginstitutionen til en vis grad kompensere for en opvækst i en problemfamilie. 5) At familien betyder mest, er ikke ensbetydende med, at daginstitutionen er betydningsløs – fx for de mindre børn har den trods alt en markant udviklingseffekt. Lad os derfor se nærmere på det.

s. 134